

ANDOR GYÖRGY

MEGJEGYZÉSEK A FELSŐOKTATÁS FINANSZÍROZÁSÁNAK TERVEZETT MODELLJÉHEZ

Jelen anyag a „Megjegyzések és javaslatok a felsőoktatás finanszírozásának átalakításához” című hosszabb, más aspektusokkal is foglalkozó elemzés – a 2011. április 15-ig megismert tervekben szereplő – felsőoktatási (intézmény)finanszírozás modelljével foglalkozó részeinek kivonata. Ezek kiemelése azért tűnt célszerűnek, hogy a felsőoktatási intézményfinanszírozás alapjául szolgáló új rendszer kidolgozására irányuló műhelymunka így – a többi kérdéstől elválasztva – legyen segíthető. Az írás 2011. április 30-án született.

A 2011. április 15-ig megismert kormányzati (intézmény)finanszírozási alapmodellről lényegében annyit tudni, hogy a képzési normatívát a harmada alá csökkentenék, a tudományost a kétharmadára, míg a fenntartóit a háromszorosára emelnék. (Arról nem nagyon lehet olvasni, hogy mi támasztja alá pont ezeket a – amúgy drasztikusan megváltoztatott – mértékeket.)

Úgy vélem, hogy ezen új intézményfinanszírozási szerkezet mögötti motivációk abból a gyakran hangoztatott alapcélből eredhetnek, hogy „szakítani kell a fejkvóta-alapú finanszírozással”. Ha ez valóban erre válasz, akkor minden bizonnyal az az elképzelés húzódik meg mögötte, hogy az azonos szakok különböző felsőoktatási intézményekben való – kétségtelenül feltételezhetően különböző költségek (és minőség) melletti – futtatása után ne azonos állami normatíva (praktikusan állami tandíjfizetés) álljon. Ezzel egyúttal elérhető lehet az is, hogy ne érje meg egy felsőoktatási intézménynek „pénzért” oktatni alacsony színvonalon, a hallgatókat szerény követelményekkel az intézménynél tartva. Valóban, az ilyen változtatásokkal el lehet mozdulni erre felé is.

A legutóbbi előterjesztésekben már megjelenik a fenntartói támogatás négy alapparamétere is: „ingatlan négyzetméter alapján”, „gép, műszer bruttó érték alapján”, „kapacitásfeltöltöttség alapján”, „minősített oktatók és kutatók aránya alapján”, amelyek közül az utóbbi a meghatározó, mintegy 55–60 százalékos (ami a teljes támogatást tekintve is jelentős, mintegy 25 százalékos). A többi nagyjából azonos súlyt kap.

Egyelőre félretéve a tudományos normatíva kérdését, pusztán a képzési-fenntartói támogatási részek jelentős arányváltoztatása azt eredményezi, hogy a képzési költségek finanszírozása az oktatott hallgatók utáni helyett néhány kiragadott költségkomponens, kiemelten a minősített oktatók finanszírozása felé mozdul el.

Itt érdemes kicsit a felsőoktatás-finanszírozás szokásos szakirodalmi megközelítésének oldaláról is értékelni egy ilyen változást. Ez input és output finanszírozási elemeket különböztet meg, és a felsőoktatás képletalapú finanszírozásának – amit szinte minden nyugati országban alkalmaznak – modelljei e két típusú paraméter helyes elegyét keresik. Tipikus inputparaméterek az oktatók és kutatók száma, a létesítmények és eszközök költségei, az üzemeltetési költségek, de a felvett hallgatók száma is. Szokásosan outputparaméternek tekintett a teljesített kreditek száma,

a kiadott diplomák vagy fokozatok száma, a publikációk száma, illetve számos egyéb, nehezebben megragadható minőségi mutató (reputációs indexek, hallgatói elhelyezkedési vagy fizetési mutatók stb.). Természetesen minden országban az outputfinanszírozás a vágy, viszont ennek megragadása egyszerű paramétereken keresztül reménytelen, ezért nyúlnak az inputparaméterekhez (pl. nehéz meghatározni a „jó oktatást” mint kimenetet, így ehelyett a „képzett oktatót” mint bemenetet építik a rendszerbe, gondolván arra, hogy a „képzett oktató” mutató erős korrelációban áll a „jó oktatással”).

A jelenlegi hazai rendszer már eleve kifejezetten inputorientált, annyival, hogy a jelentős súlyú „bent lévő” hallgatók (szakok szerinti normatívával súlyozott) száma némi átmentet jelent az input- és outputparaméter között. (Az érzékelt problémák meg jobbra az outputokkal vannak, például: gyenge minőségű vagy drága diplomák.) A tervezett elmozdulás még inkább inputirányú: az ingatlanok utáni, a gépek, eszközök utáni és a minősített oktatók és kutatók utáni támogatási elemek klasszikus bemeneti finanszírozást jelentenek, míg a részben kimeneti hallgatói létszám szerepe a töredékére csökken. Egy ilyen elmozdulás alátámasztásához viszont azt kellene bemutatni, hogy az újonnan választott bemeneti paramétercsoport van a leginkább szoros kapcsolatban a vágyott kimenettel. Érzésem szerint ez így levezethetetlen lenne, várhatóan csak annyi történe, hogy a ma érzett rossz irányú motivációk (pl. a hallgatók pusztá megszerzése és benntartása) más, kétséges irányúakra cserélődnének le (pl. munkatársak tudományos fokozathoz juttatása).

A (teljesített) kreditalapú finanszírozásra való áttérés határozottan a kimeneti irányba való elmozdulás lenne (hiszen ekkor a diplomák egy darabjának finanszírozásáról van szó). Outputirányúnak tekinthető továbbá az egyes területek állami támogatású hallgatói számának (krediteinek) adminisztratív befolyásolása is. Ahhoz viszont, hogy ezek a motivációk érvényesülhessenek, a hallgatószámnak (krediteinek) jóval nagyobb súlyt kellene adni a finanszírozási képletben.

A kormányzati előterjesztésben szereplő rendszer alapján az intézmények nagyon gyengén lesznek érdekeltté téve a hallgatók oktatásában, felvételük-elbocsátásuk kevés ösztönzőt hordoz majd, nehezen elképzelhető, hogy ennek ne legyenek káros kihatásai. Mitől lenne ezután lényeges a hallgatók adminisztratív kiszolgálása, a könyvtár, a sportlétesítmények? Mi motiválna ezután arra, hogy a legjobbak álljanak a katedrán? Miért igyekeznének ekkor több szakirányt, jobb, korszerűbb, értelmesebb tanterveket kínálni?

Más természetű megjegyzésem, hogy a hallgatói létszám finanszírozási figyelembevételének ilyen erőteljes háttérbe szorítását már csak azért sem értem, mert ezzel együtt a felvételi keretszámok csökkentésével lépnének fel az állami finanszírozás csökkentése érdekében. Ha a rendszer pont arra a paraméterre lesz alig érzékeny, amelyik visszafogásával akarják a rendszer költségeit visszafogni, akkor végül csak kevesebb hallgatót fog a felsőoktatás majd ugyanannyiért képezni, ami nem hiszem, hogy cél lenne.

A hallgatói létszám és/vagy kreditszám a markáns megragadása nem lesz elkerülhető egy értelmes felsőoktatás-finanszírozási rendszer kialakításánál.¹ Arra, hogy a

¹ Ezzel a kérdéssel a „Javaslat a felsőoktatás kreditalapú elszámolási rendszerére” című anyagban foglalkoztam részletesebben.

„fejkvóta alapú finanszírozással” eddig problémák voltak, nem lehet azzal válaszolni, hogy akkor majd más alapon finanszírozunk, a mértéken lehet persze finomítani, de alapvetően ebben a dimenzióban (is) kell jobb megoldást találni.²

Érdemes most röviden végigszaladni a ma ismert kormányzati finanszírozási modell paraméterein:

■ Képzési normatíva

- Ez lényegében a hallgatók után kapott támogatás, ami tehát a mainak harmada alá csökkenne. Ez nagyjából azt jelent, hogy a mai, átlagosan mintegy 300–350 ezer forintos éves normatíva kb. 100 ezer forintra esik vissza, kreditben kifejezve: az átlagosan mintegy 5000 Ft/kredit 1500 Ft/kreditre csökken.
- Ugyan erre nem térnek ki az anyagok, lehet, hogy ez az összeg nem lenne képzési területenként differenciált, de talán képzési szintenként sem. (Vagy, ha igen, akkor ennek logikáját teljes homály fedi.) Ez azért lényeges kérdés, mert a fenntartói támogatásként finanszírozandó paraméterek is jobbára a szakok közötti különbségekre utalnak (oktató, létesítmény, gép és műszer), így viszont tisztázni kellene, hogy mi ezek egymáshoz való viszonya.
- Nem érthető, hogy miként kell számolni egy állami hallgatót.³

■ Ingatlan négyzetméter

- Köztudott, hogy erre ma egyáltalán nincs releváns adatbázis, és erős kétségeim vannak, hogy ez akár több év alatt felállítható lehet. A BME-n úttörőként már tíz éve megkezdjük a területek számbavételét, mintegy öt éve pedig ez kiemelt egyetemi gazdálkodási, belső elszámolási rész. Mindezek alapján állítom, hogy ez így járhatatlan, a BME esetén alá tudnám támasztani a 350 ezer négyzetmétert is, de a 125 ezret is. Ráadásul hatalmas különbség van terület és terület között (pince, padlás, garázs, közműhelyiség, folyosó, terem, oktatói szoba, labor, műemlék, sportpálya, kollégium, kert stb.).
- Véleményem szerint ez a törekvés legfeljebb úgy menthető meg, hogy az ingatlanállományra költött éves összegeket tekintik, leginkább csak a beruházásokat és felújításokat (pontosan definiálva, hogy mit is kell érteni így támogatott létesítményberuházás, -felújítás alatt, már önmagában ennek kidolgozása sem egyszerű). Azaz, amely intézmény nem költ ezekre, nem kapna ilyen támogatást sem.

■ Gép, műszer bruttó érték

- Itt is először a definíciós problémák jönnek (mi a gép vagy műszer, a számítógép az-e, a szoftver az-e, a vegyszer az-e, a szakfolyóirat az-e, a mérőtelep az-e stb.). Majd a számbavételi problémák következnek (könyv szerinti érték, de az legtöbbször nulla lenne; beszerzési érték, de mennyit érjenek az önállóan fabrikált műszerek vagy szoftverek, és mennyit mondjuk egy oktatóreaktor; vagy szakértői becslések; bevallások; stb.) Ezeket megint teljesen reménytelennek látom.

² Megjegyzem, hogy a felvett hallgatók száma paraméterhez korábban a BME javasolta bekapcsolni a felvételi pontokat is, ez is arra volt kísérlet, hogy egy egyszerű bemeneti mutatót valamilyen minőségi súlyozással árnyaljunk.

³ Javasolom, hogy egy hallgató 60 kredit legyen, ne pedig a teljesen különböző teljesítményű, így okozott költségű hallgatói lélekszám.

- Itt is azt gondolom esetleg megoldásnak, hogy az ezekre költött éves összegek adják majd a kiindulópontot. Amely intézmény jelentősebben költ ezekre, ehhez kap némi állami támogatást. (Persze még egy ilyen rendszert sem egyszerű kidolgozni.)
- Kapacitásfeltöltöttség
 - Megint reménytelen adat. Érdemi kapacitásfelmérés sohasem történt, amit annak neveztek, az nem igazán az volt. A többkaros, bonyolult felsőoktatási intézmények kapacitása alig megragadható, ráadásul nagyon gyorsan változtathatók: épületet, termet bérelni napok alatt lehet, oktatókat felvenni szintűgy. De nemcsak a kapacitásokat lenne nehéz megadni, a feltöltöttségi mértékeket is, hiszen az ehhez figyelembe veendő hallgatói létszámról kellene érdemben nyilatkozni valahogy (miközben rengeteg féle képzés, szint stb. van, ezeken belül pedig nagyon különböző hallgatói teljesítmények, státuszok is).
 - Már eleve nehéz megítélni, hogy itt azért járna támogatás, mert kitöltik a kapacitást, vagy azért mert nem.
 - Részemről ezt a pontot az intézményi támogatások jelentős ingadozásának csillapítására átalakítanám. Ebben a logikában a „kapacitást” az elmúlt évek mutatják, ha ettől nagy eltérés „jön ki” a tárgyévben, ezt csillapítanám – mondjuk az általam javasolt 5–10 százalékos szintig. (Ld. még később.)
- Minősített oktatók és kutatók
 - Az ide tervezett éves 44 milliárd forint arányaiban rettentő nagy összeg. Becslésem szerint ez egy-egy ilyen munkatárs esetére 7–9 millió forint éves támogatást jelentene. Mint korábban már említettem, ennek ilyen előtérbe helyezése oda fog vezetni, hogy – más feladatok háttérbe szorulása mellett – gőzerővel megindul a minősített oktatók-kutatók „gyártása”, nyilván a minőségi elvárások lefelé vitelével együtt. Nem hinném, hogy ez cél lenne.
 - Erre a mutatóra viszont legalább van adat, és kétségtelen, hogy az oktatói gárda alapminőségét megragadja valamennyire, egy szerényebb támogatási mértékkel ez értelmesen alkalmazható mutató lehet.

Meg kell jegyezni, hogy az „ingatlan négyzetméter alapján”, a „gép és műszer bruttó érték alapján” mutatóknál komoly elvi gondot okoz az intézmények saját bevételi aktivitása is, hiszen ezek költségeit nem nagyon lehet elválasztani az államilag finanszírozott tortaszéletek költségeitől. (Ha egy tanterem épül, az mennyiben a költségtérítéses oktatásé? És mi a helyzet egy tetőfelújításnál? Mi van akkor, ha egy támogatott műszerrel vállalati megbízásos méréseket is végeznek? Stb.) Ehhez hasonló problémák felvethetők a „minősített oktatók-kutatók” esetén is. Miként kell kezelni, ha ők a költségtérítéses oktatásban is részt vesznek? Mi a teendő, ha részben saját bevételű K+F tevékenységet végeznek?

Részemről – ha el kell fogadjam a képzési norma, azaz a hallgatók után járó támogatás egyharmada alá csökkentését, ami szerintem túlzóan alacsony – ezt csak úgy tudom működőképesen elképzelni, ha az egyes állami felsőoktatási intézményekre ezen adatok alapján külön-külön „képzési-fenntartási” normákat képeznek. Azaz, figyelembe veszik az intézmények ingatlanra, gépre és műszerre fordított éves összegeit is, tekintik a minősítettek számát is, mindezt szigorúan csak az államilag támogatott hallgatók (javaslatom szerint kreditek) mértékéig, azzal arányosan, majd ezek alapján adnak meg összességében közelítő értékeket. Praktikusán arról lenne

így szó, hogy a különböző mutatószámok alapján a korábbi teljes felsőoktatásra egységesen érvényes (finanszírozási csoportokba sorolt, differenciált) képzési normatívákat az intézmények között tovább differenciálnák.

Tisztában kell viszont lenni azzal, hogy tekintve a mutatószámokat és mértékeket, nagyjából az történne, hogy a legmagasabb normákat a vezető egyetemek kapnák (hiszen itt a legnagyobb a minősítettek száma, illetve minden bizonnyal a gépés műszerbeszerzések is), a legkisebb normatívák pedig a szerényebb főiskoláknál lennének érvényesek. (Úgy becsülöm, hogy egy adott szakon belül is legalább háromszoros normakülönbségeket eredményezhetne mindez.) Valami ilyesmi kihozható lenne tehát ebből (lehetne persze talán jobb, robusztusabb mutatószámrendszert is kidolgozni), így díjazható, elismerhető a minőség, a képzési költségek különbsége.

Amennyiben az egységes normák irányából ilyen erőteljesen a minőségileg differenciált normák irányába kívánnak elmozdulni, az a nagyobb egyetemeket erősíti tovább, ami persze önmagában nem baj, de ez lényegében azonnal tönkreteszi a kisebb képzőhelyeket, leginkább a vidékieket. Ha viszont erre az a válasz, hogy a nagyobb (budapesti) egyetemekre nem engednek majd felvenni annyi hallgatót, akkor a képzésköltség-különbségek még jobban elszaladnak, a minőségi szakadék csak tovább nő. Egy ilyen irány annyiból is értelmetlennek tűnik viszont, hogy ekkor az állam kiemelten támogatná a minőséget, fenntartana magas színvonalú képzőhelyeket, viszont a hallgatókat elirányítaná a részéről alacsonyabb minőségűnek ítélt intézményekbe.

Ami a tudományos normatívát illeti, ennek részleteiről szinte semmi sem tudni, csak annyit lehet sejteni, hogy ennek lenne továbbra is része a doktori képzések támogatása. Mivel a minősítettek már a fenntartói támogatásnál is az ésszerűséget talán felül is múló támogatást kapnak, így itt – gondolom – ezt tovább már nem fokoznák. Javaslom, hogy itt a habilitáltak, MTA doktorok és akadémikusok száma alapján járjon támogatás. Megfontolásra javaslom továbbá annak a – BME-n már hosszú évek óta közmegelegedésre működő – rendszernek a bevezetését, ami a relatíve fiatal habilitáltak, MTA doktorok és akadémikusok száma alapján külön is megemelt támogatásokat oszt.

A tudományos támogatások rendszere – megint csak – a ma kiemelkedő intézményeket emelné tovább. Tekintve, hogy ezek az egyetemeink még így is csak kullogni tudnak a világszínvonal után (támogatást és teljesítményt tekintve is), ez helyes törekvés lehet. Azonban ez a költségvetési erők koncentrációját jelentené ebben az irányban, ekkor a kisebb képzőhelyek, jórészt főiskolák tömeges leépítése elkerülhetetlen.

Amennyiben viszont olyan felsőoktatási intézményi szerkezetet képzelek el, amelyik a lényegében csak a mai nagyobb, erősebb intézményekből áll, a tervezett finanszírozási modell lényegében csak ezekre lesz érvényesített, az egyes paraméterek a szakmák, tudományterületek, ezekkel együtt kultúrák eltérésére nagyon kevésbé lesznek érzékenyek (pl. igen eltérőek a tudományos fokozat szerzéséhez kapcsolódó követelmények, ezek megszerzési aránya, időtartama, az oktatói-kutatói életpályán való megjelenése stb.).

A felsőoktatás finanszírozásának alapját adó képletbe már eleve minden olyan mutató beépítésétől ódzkodnék, amelyek nem tehetők le az asztalra pár hónapon

belül – nagy megbízhatósággal és a transzparencia vállalhatóságával. Arra ugyanis már nem nagyon van idő, hogy hosszú évek alatt kimunkálható paraméterekkel kezdjünk kísérletezgetni. Amint ezek rendelkezésre állnak (a legtöbbször persze ma is meg kellene lennie), szimulálni kell az ezekből összeállított képlet hatásait intézményről intézményre (esetleg karról karra). Ismerve az intézmények jelenlegi működési költségeit, azonnal látható lenne, hogy az új rendszerben melyek finanszírozása omlana össze. Innentől nem találgatás és szóbeszéd tárgya lenne, hogy mely intézmények (esetleg karok) nem képesek megfelelni az új kormányzati elvárásoknak, hanem ez egzakt alátámasztást kapna. E problémás esetekben innentől két út lenne lehetséges:

1. vagy bevételeik növelésére és/vagy költségeik csökkentésére születnek reális, legfeljebb pár év alatt őket az új rendszer szerint finanszírozhatóvá tevő programok;
2. vagy el kell indítani a felszámolásukra irányuló pár éves folyamatot.

Mindkét esetben szükség lehet még évekig a finanszírozási alapszámvetés támogatásának – természetesen a többi intézmény támogatásnak rovására történő – kiegészítésére, de legalább világos pályára kerülnének az intézmények (esetleg néhány karuk).

Egyéb – kormányzati anyagokban megjelenő – gazdálkodási kérdések:

■ Gazdálkodási autonómia

- Egyértelmű különbséget kellene tenni: a nem lefelé ívelő pályájú, stabil, prudens gazdálkodást mutató intézményeknek meg kell adni, meg kell hagyni a gazdálkodás szabadságát, mert ez minden bizonnyal hatékonyabb megoldás így, mint az állami bürokrácián is áterőltetni döntéseiket. A lefelé ívelő intézményeknél (legyen ez csak az új finanszírozási feltételekhez konvergáltatás vagy a távlati bezárás), illetve ahol nem tudtak bizonyítani a gazdálkodási szabadsággal élés területén (azaz pl. eladósodtak), ott indokolt a közvetlen állami kontroll, a gazdálkodási autonómia megnyirbálása.
- Az előző ponttal együtt, további gazdálkodási lehetőségeket (saját bevétel szerzése, cégalapítás, tulajdonszerzés, állampapír-vásárlás, maradványfelhasználás, adókedvezmények stb.) is lehetne erősen differenciált jogosítványokként megítélni. Ezzel egyrészt meghagynánk ott ezeket a lehetőségeket, ahol ezek szinergiában tudnak élni a felsőoktatás alapfeladataival, képesek ezekhez így többletforrásokat bevonni. Másrészt ezen intézmények – mint korábban már írtam ezt – ezt kaphatnák egyfajta kompenzációképpen azért, hogy a kormányzat a felsőoktatási átmeneti helyzetben nem képes őket a kiérdemelt mértékben maga finanszírozni.
- Az előző pontokhoz tartozóan a felsőoktatás-irányítás régi adósságát is pótolni kellene: világos mutatószámrendszert kellene kidolgozni annak kontrollálására, hogy melyik intézmény miként gazdálkodik (belső és külső eladósodások, likviditások, létesítmények megfelelő kezelése stb.). Jelenleg, amikor a gazdálkodási problémák már nyilvánvalóan látszanak, már csak évtizedes hibákra, ezzel együtt évtizedes megoldásokra lehet rábukkanni. Ez persze oda vezet, hogy a jól és a rosszul gazdálkodók gazdálkodását is ugyanúgy kételkedve nézik a felügyeleti szervek, és biztos, ami biztos, inkább a rosszul gazdálkodókkal szembeni lépésekkel gátolják az amúgy dolgukat jól végzőket is. (Az új

főfelügyelői rendszerben is kidolgozásra kerülhetne egy ilyen gazdálkodási mutatószámrendszer.)

■ Ingatlangazdálkodás

- Érzésem szerint messze túldimenzionált a kérdés, hiszen középtávon valóban értékesíthető felsőoktatási ingatlanállomány – tekintve az elmúlt évek adatait is – nem nagyon lehet.
- Itt is teljesen mást jelent, ha egy tartós pályán lévő intézmény ad el, hasznosít ingatlant (úgy, hogy ennek bevételeit megmaradó létesítményeire költi): ez ilyenkor éppen olyan gazdálkodás a létesítményekkel, mint a festés vagy a tetőfelújítás. Egy leépülő intézménynél teljesen más a helyzet, ekkor jogos az a hozzáállás, hogy az állam adott ingatlant az intézmény kiépüléséhez, amiket most, a zsugorodásnál visszavesz.
- Praktikus megoldásnak tartanám, ha az ingatlanhasznosítási bevételek – a tervek szerint a fenntartási normatíva részeként megjelenő – állami támogatás részeként jelentkeznének, azaz, ha van ilyen hasznosítási bevétel, az az ingatlanok utáni állami támogatásból levonásra kerül. Jó arányok esetén ekkor megmaradna az ösztönző is a felesleges ingatlanok értékesítésére, egyben az állami bevételt is jelentene ez úgy, hogy a kiadásokat csökkentené.

■ Gazdasági főigazgató kinevezése

- Eleve némileg téves elképzelés, hogy egy felsőoktatási intézmény gazdálkodását alapvetően a főigazgató szabja meg, ő vezeti, képviseli, hiszen a rektori vezetés, a szenátus, a gazdasági tanács munkáját is mindinkább átítatja a gazdasági vezetés kényszere. Nagyon helyesen, hiszen ezen intézmények (amelyek sokszor egy kisebb város költségvetési nagyságrendjével vetekedő összegekkel gazdálkodnak) minden lépésének, minden döntésének gazdasági oldala is van, minthogy az állami szabályozás is túlnyomórészt gazdálkodási szabályozásokon keresztül jelenik meg.
- Egy prosperáló, távlatokkal rendelkező, jól, stabilan működő intézménynél nem sok értelme látszik így állami befolyást elérni, egy leépítési pályára kerülőnél viszont ez sokkal lényegesebb lehet.
- Visszautalva a korábbiakra, a gazdasági vezető kinevezése, munkáltatása körüli hatásköri viták helyett jobb lenne, ha az intézmények gazdálkodását ragadná meg néhány mutatószámmal a fenntartó. Azok monitorozásával, szükség esetén leépítési, konszolidációs tervekkel, ha szükséges, közvetlen beavatkozással irányítaná a rosszul gazdálkodó intézményeket. Az intézmény, mint szervezet befolyásolása lenne a cél, nem pedig a gazdasági vezetőé, hiszen nyilván nem az a cél, hogy a gazdasági vezető az ellenjegyzés megtagadásával akadályozza meg a költségvetési korlát felpuhítását, hanem az, hogy az adott intézmény helyes gazdálkodási pályára álljon.

■ Költségtérítési díjak és keretszámok

- Amennyiben az előbb vázolt képzési-fenntartási képletek alapján kialakul egy-egy intézmény esetén, hogy egyes szakjain mekkora állami támogatást hoz (közvetve vagy közvetlenül) egy állami hallgató (javaslatom szerint kredit), a költségtérítési díj alsó határát ebben kellene megszabni. Ez viszonylag könnyen kalkulálható, jól magyarázható, értelmesnek tűnő szabály lehetne. (A tervgazdaságot idéző önköltségszámítási irányt teljesen rossznak tartom.)

Nagyjából 10 ezer forintos kreditenkénti alsó határt becsülök, azaz félévenként nagyjából 300 ezer forintos költségtérítési díjakat.

- Nem teljesen értem, hogy miért kellene a költségtérítéses felvételt darabra korlátozni, örülni kell, ha a felsőoktatásba ilyen úton is forrás kerül. Az, hogy egy-egy intézményben ne keveredjenek magas felvételi pontú állami és alacsony pontú költségtérítéses hallgatók, indokolt, értelmes törekvés, viszont ez ütközik azzal, ha az állami helyekre felvehető létszámot intézményi szinten korlátozzák. Ilyenkor ugyanis a felvételi minimumpont ott művileg magasabb lesz, ezzel együtt az ehhez kötött költségtérítéses ponthatár is, viszont magasabb pontú költségtérítéses nem nagyon akad (mert ő máshová megy az állami támogatásért), így az ilyen intézmény duplán bűnhődik. (Jobb megoldás lehet inkább, hogy ahová bőven jut állami hely, ott költségtérítést ne nagyon vegyenek már fel, ezt hagyják meg a nagyobb felvételi gondokkal küszködő helyeknek.)
- Végképp nem értem, hogy miért kellene az állami felsőoktatási intézményeket a költségtérítéses hallgatói piacon hátrányba hozni a magániskolákkal szemben úgy, hogy míg az államiak előtt létszámkorlát és díjminimum merül fel, a magániskolák oldalán teljes a szabadság. (Megjegyzem, ha az is probléma, hogy olyanok szereznek diplomát Magyarországon, akik erre nem méltóak, akkor az miért nem baj, ha ezt magánintézményben teszik. Ha pedig csak arról van szó, hogy állami pénzen ne szerezzenek a gyengébbek diplomát, akkor az miért baj, hogy állami intézményben szereznek nem állami pénzen.)
- Vidék, Budapest
 - A problémát talán mindenki érti, és legtöbben egyet is értenek azzal a törekvéssel, hogy kellene némi akadályt állítani a Budapestre vándorlás elé.
 - Erre azonban igencsak felületes megoldásnak látszik a hallgatók vidéki intézményekre erőltetése.
 - Még középtávon sem tűnik reálisnak annak elérése, hogy a budapesti felsőoktatási intézmények a régió lélekszamarányánál jelentősebb súlyt képviseljenek.
 - Nem lehet, hogy egy ilyen törekvéssel éppen ellenkező hatás érvényesül majd: a jobb helyzetből induló szűkebb kör kerül így a jobb budapesti intézményekbe?
 - Nem lehet, hogy a vidéki értelmiségi léthez hozzátartozik egy néhány éves budapesti kötődés is, és inkább a visszatérésre kellene hangsúlyt helyezni? (Hasonlóan ahhoz a törekvéshez, hogy minél több hallgatónk jusson el egy-két félévre külföldre, majd térjen haza.)
 - Kérdés, hogy a nagyobb vidéki egyetemek megerősödése ebből a szempontból kívánatos vagy szintén káros?

Az előbbi pontokkal kapcsolatosan ki kell emelni, hogy a rendszerszintű, távlati finanszírozási kérdések közé némileg szerencsétlenül keverednek ezektől független, egyszeri, aktuális kérdések megoldási tervei is. Ilyen például a maradványok elvonásának ügye. Egy jól felépített, alapvetően képletalapú finanszírozási rendszerben disszonáns a maradványok elvonását fessegetni. Ez így azt is sugallja, hogy mialatt egy új, korrekt, átlátható, az értékeket jól megragadó rendszer kiépítése a cél, a kormányzat mégsem tartózkodik a rendszertől független beavatkozásoktól, az

olyanoktól sem, ami éppen a jól gazdálkodókat bünteti. Az ilyen elemek csak ártnak a hitelességnek.

Végül meg kell említeni, hogy a fenti részletkérdések esetén is érezni azt a kormányzati gondolkodási kettősséget, hogy a felsőoktatás betegségeinek tüneteit érzékelik az intézmények adott körénél (gyenge színvonalat, alacsony követelményeket, kutatási eredménytelenséget, gazdálkodási anomáliákat stb.), azonban az ezekre választott gyógymódjaikkal leginkább az intézmények másik körét találják el (gazdálkodási autonómia szűkítése, állampapír-vásárlás korlátozása, maradványelvonás stb.): így az észlelt bajok sem enyhülnek, azonban a „félrekezelések” újabb bajokat szülnek.

Összességében azt javaslom tehát, hogy

- Óvatosabban kellene elmozdulni a képzésinformatíva-központú finanszírozásról a képzési erőforrások – oktató-kutató, létesítmény, gép és műszer – finanszírozására. A mostani javaslat a ló másik oldalának tűnik, amennyire az eddigi szisztéma elindított értelmetlen, káros folyamatokat, ez a mostani is el fog indítani – csak éppen másmilyeneket.
- A kormányzati előterjesztésekben megjelenő mutatószámok ebben a formájukban alkalmazhatatlanok, azonban mint alapvetések megtarthatók.
- Nehezen képzelhető el egyéb középtávú megoldás, minthogy a különböző finanszírozási csoportokba sorolt szakok állami támogatásait intézményi szinten – elfogadva valamilyen nagyobb vonalú kalkulációt – tovább differenciálják.
- Az egyéb gazdálkodási részkerdeéseket (gazdasági autonómia, ingatlangazdálkodás, költségtérítések stb.) célszerű lenne a különböző finanszírozási pályákra kerülő intézményeknél (azaz a prosperálóknál és a zsugorodóknál, megszűnőknél) differenciáltan megválaszolni.
- Meg kell adni a felsőoktatási intézmények gazdálkodását minősítő mutatószámrendszert, részben a lappangó bajok időben történő felszínre hozásáért, részben a jól és rosszul gazdálkodók elválaszthatóságáért.